

Пучковська І.Й.,

доцент кафедри цивільного права № 1

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОСОБАМИ ЗАХИСТУ ПРАВ КРЕДИТОРА

У сучасній доктрині цивільного права види забезпечення виконання зобов'язань розглядаються виключно через поняття забезпечувальних мір. При цьому загальноприйнятого поняття забезпечувальних мір в юридичній літературі не існує, і найчастіше про них йдеться як про щось цілком зрозуміле, про що згадується при дослідженні інших юридичних проблем. Як правило, під забезпечувальними мірами розуміють правові інструменти, спрямовані на стимулювання боржника до належного виконання обов'язку та створення додаткових гарантій виконання зобов'язання для кредитора .

Проблема визнання видів забезпечення виконання зобов'язання способами захисту прав кредитора не в останню чергу викликана тим, що в науці цивільного права забезпечувальні та охоронні міри розведені «по різних кутах». Такі поняття, як «забезпечувальна функція», «види забезпечення виконання зобов'язання», «забезпечувальна складова», застосовуються виключно при дослідженні проблем зобов'язального права і, як результат, «забезпечувальні міри» та «охоронні міри» не перетинаються. Між тим дослідження змісту забезпечувальних мір доводить, що останні є не чим іншим, як охоронними мірами, що застосовуються у зобов'язальних, зокрема договірних, правовідносинах й іншої їх особливості не існує.

З огляду на призначення видів забезпечення виконання зобов'язання – спонукати боржника до належного виконання зобов'язання, що здійснюється з метою охорони прав кредитора, та захищати порушені права кредитора, якщо стимулювання боржника все ж таки не відвернуло порушення, не

викликає сумніву охоронна природа (або охоронне призначення) інституту видів забезпечення виконання зобов'язання.

Такі поняття, як «міри охорони» та «забезпечувальні міри», – це одні й ті ж міри, що в науці цивільного права існують паралельно, – охоронні щодо всіх прав (абсолютних та відносних), а забезпечувальні – лише щодо прав кредитора у договірному зобов'язанні. Їх призначення – не допустити, відвернути порушення прав уповноваженої особи і забезпечити їх захист у разі порушення. Застосування поняття «забезпечувальні міри» у зобов'язальному праві замість «міри охорони» (охоронні міри) та розуміння останнім часом охоронних відносин у вузькому значенні – як таких, що виникають у зв'язку із порушенням, призвело до сприйняття забезпечувальних мір як стимулюючих, а охоронних – як захисних.

Враховуючи тотожний зміст зазначених мір та те, що «міри охорони», «охоронна», «регулятивна» функції виступають фундаментальними поняттями теорії права, останні можна і потрібно застосовувати при дослідженні питань як речового, так і зобов'язального права. На прикладі видів забезпечення виконання зобов'язань наочно видно, як «камерне» застосування забезпечувальної функції призвело до того, що інститут, перш за все призначений для захисту прав кредитора у договірному зобов'язанні, протягом десятиліть сприймається виключно як такий, що здійснює лише стимулюючий вплив на боржника, бо виконує «забезпечувальну», а не охоронну функцію. Забезпечувальні міри, з огляду на їх зміст, є не чим іншим, як проявом охоронних мір у зобов'язальних правовідносинах. Відповідно вони мають виконувати і виконують як попереджувальну (стимулюючу) або в цьому ж розумінні забезпечувальну функцію, так і захисну (компенсаційну). У зв'язку із цим «забезпечувальні міри», «види (способи) забезпечення виконання зобов'язань» не можна пов'язувати з виконанням «забезпечувальної» функції, бо остання в її власному розумінні означає лише попереджувальний щодо правопорушення та стимулюючий

щодо зобов'язаної особи вплив. За такого підходу поза увагою залишається захисна складова цих мір і тому заперечується (замовчується) їх захисне призначення. Внаслідок цього склалося помилкове розуміння видів забезпечення виконання зобов'язань як забезпечувальних мір у зобов'язаннях, які нібито здатні лише самим їх встановленням законом або договором «гарантувати» або «забезпечити» належне виконання зобов'язання зобов'язаною особою – боржником, хоча їх дія реалізується виключно у разі порушення зобов'язання і тільки на вимогу кредитора. Ніякого особливого «гарантування» належного виконання договірних зобов'язання види забезпечення надати кредитору не можуть. Вони стимулюють боржника самим фактом існування, реалізуючись виключно у разі порушення зобов'язання з метою захисту прав кредитора, як це й лічить охоронним мірам.

Розуміючи охорону як єдине широке поняття в її структурі доцільно виділяти три ланки: регулятивну, забезпечувальну та захисну. Це підкреслить, що крім позитивного регулювання суспільних відносин та їх захисту у разі порушення, саме в межах забезпечувальної ланки відбувається запобігання порушенню норм права, договору завдяки встановленню заборон чи санкцій, які спонукають утримуватися від скоєння протиправних вчинків.

З огляду на існування основних функцій права – регулятивної та охоронної, де проявом дії останньої є вплив на свідомість людей погрозою санкцій, встановленням заборон і реалізацією санкцій, очевидно, що регулятивну ланку охорони обслуговує регулятивна функція, а охоронна – забезпечувальну та захисну.